

نقض حقوق بشر از طریق
استفاده از گازهای سمی و عصبی
در سرکوب اعتراضات منطقه

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	مقدمه
۳	نقصان مقررات بین‌المللی در ممنوعیت استفاده از سلاح‌های شیمیایی و گازهای سمی
۵	علائم گازهای مورد استفاده در سرکوب اعتراضات در منطقه
۷	وجود عامل عصبی و سمی در گازهای اشک‌آور مورد استفاده در سرکوب اعتراضات منطقه
۱۵	جمع‌بندی
۱۸	پی‌نوشت‌ها

نقض حقوق بشر از طریق استفاده از گازهای سمی و عصبی در سرکوب اعتراضات منطقه

چکیده

براساس تمامی اسناد حقوق بشری و قوانین بشردوستانه و همچنین موازین و مقررات بین‌المللی، استفاده از سلاح‌هایی که آثار مخربی بر زندگی انسان می‌گذارند، ممنوع است. اما در تحولات اخیر بیداری اسلامی در منطقه، برخی شواهد موجود حاکی از آن بودند که رژیم‌های دیکتاتوری برای خاموش کردن موج اعتراضات مردمی از گازهای اشک‌آوری استفاده کرده‌اند که در آنها عوامل سمی و عصبی یافت شده است. این درحالی است که کشورهای غربی به‌عنوان حامیان بزرگ این دولت‌ها همواره از نقض حقوق بشر در کشورهای مخالف خود صحبت می‌کنند. از این‌رو در ادامه به بررسی آثار گازهای سمی، برخی مقررات در منع کاربرد آنها و بعضی شواهد موجود در استفاده از این گازها در انقلاب‌های منطقه می‌پردازیم.

مقدمه

کاربرد سلاح‌های شیمیایی و میکروبی براساس موازین بین‌المللی ممنوع است و نقض حقوق بشر و قوانین بشردوستانه محسوب می‌شود. معاهدات و اسناد بین‌المللی

متعددی درخصوص ممنوعیت استفاده از سلاح‌های شیمیایی وجود دارند. از جمله مهمترین سند معتبری که در این زمینه وجود دارد، پروتکل ژنو مورخ ۱۷ ژوئن ۱۹۲۵، تحت عنوان «پروتکل ممنوعیت استفاده از گازهای خفه‌کننده و سمّی یا دیگر گازها و مواد میکروبی در جنگ»^۱ است.

این درحالی است که موارد مهم نقض حقوق بشر در مصر، بحرین و یمن که طی ماه‌های گذشته به صورت گسترده توسط سازمان‌های حقوق بشری و نهادهای مدنی بحرینی و ... مطرح شده، متأسفانه نه تنها توسط سازمان‌های بین‌المللی مورد توجه قرار نگرفته‌اند، بلکه این سازمان‌ها با سکوت خود در این مورد عملاً به سرکوب مردم این کشورها مشروعیت می‌دهند. در واقع اگرچه اقدامات رژیم بحرین و نظامیان سعودی، آشکارا برخلاف تمامی قوانین و موازین حقوق بشری و به ویژه اعلامیه جهانی حقوق بشر و همچنین پروتکل‌های الحاقی کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو است، اما عملکرد کشورهای غربی و نهادها و سازمان‌های مدعی حمایت از حقوق بشر در قبال تحولات اخیر و به خصوص کاربرد سلاح‌های ممنوعه که عامل مخرب عصبی و سمی دارند نشان می‌دهد که مسئله حقوق بشر همواره با سیاست‌های دوگانه کشورهای غربی همراه بوده و تنها به عنوان ابزاری در راستای منافع آنهاست.

در تحولات اخیر منطقه علاوه بر ضرب و شتم و سرکوب معترضان توسط رژیم‌های دیکتاتوری، شاهد شلیک انواع گازهای اشک‌آور و سمی به سوی تظاهرکنندگان بودیم. به حدی که برای مثال در بحرین بسیاری از شهرها و روستاهای

---

1. The Protocol for the Prohibition of the USE in War or Asphyxiating, Poisonous of other Gases, and the Bacteriological Methods of warfare

این کشور غرق در ابری از دود و گازهای سمی شدند که به شدت سلامتی شهروندان بحرینی را به خطر انداخته است. در واقع با وجود امضای کنوانسیون سلاح‌های شیمیایی سال ۱۹۹۷ توسط اکثر کشورها، با این حال از گازهای شیمیایی و در شرایط وخیم‌تر از سلاح‌های بسیار سمی و دارای عوامل مخرب عصبی استفاده می‌شود.

در این راستا برخی فعالان حقوق بشر در خاورمیانه اخیراً طی گزارشی که در ۱۸ دسامبر ۲۰۱۱ منتشر شده است، از وجود نوعی سم مشکوک به دارا بودن عامل عصبی ممنوعه در گازهای اشک‌آور مورد استفاده توسط نیروهای امنیتی برای سرکوب اعتراضات ضد دولتی اطلاع داده‌اند.^(۱) عامل شیمیایی کنترل اعتراضات آثاری مشابه گاز اشک‌آور CS و بلکه ده‌ها برابر قوی‌تر از آن ایجاد می‌کند، همچنین باعث دردی شدید در پوست و غشاهای شده و زمانی که با آب همراه شود دردناک‌تر نیز می‌شود.

نقصان مقررات بین‌المللی در ممنوعیت استفاده از سلاح‌های شیمیایی و گازهای سمی

یکی از مشهورترین اصول حقوق بشر دوستانه، ممنوعیت استفاده از سلاح‌ها و وسایلی است که رنج زائد می‌آفریند و اینکه متخاصمان حق ندارند از هر وسیله‌ای برای زیان رساندن به دشمن استفاده کنند. این اصل در مقررات منضم به عهدنامه شماره ۴ لاهه مورخ ۱۹۰۷ تجلی یافت. همچنین بند «۱» ماده (۳۵) پروتکل اول ۱۹۷۷ الحاقی به کنوانسیون‌های چهارگانه ۱۹۴۷ ژنو مقرر می‌کند که در هر مخاصمه مسلحانه حقوق طرف‌های درگیر در انتخاب روش‌ها یا وسایل جنگ نامحدود نیستند.

در حقیقت سلاح‌ها، گلوله‌ها و مواد جنگی که ایجاد صدمات بی‌جهت یا رنج‌های غیرضروری می‌کنند یا سلاح‌های ممنوعه، دارای دو طبقه‌بندی کلی‌اند:

۱. آنها که تحت یک عنوان کلی بدون ذکر نوع خاصی ممنوع شده‌اند.

۲. سلاح‌هایی که به‌طور اخص ممنوعند.^(۲)

ممنوعیت استفاده از سلاح‌های سمی واجد شرایط هر دو مورد فوق است، زیرا از طرفی مستقیماً در قواعد حقوق بشر دوستانه لاهه آمده‌اند. در اعلامیه شماره ۲ سال ۱۸۹۹ لاهه مربوط به گازهای سمی، دولت‌های طرف تعهد از پرتاب‌شونده‌هایی که تنها کاربرد آنها پخش گازهای سمی و زیان‌آور است ممنوع شده‌اند. همچنین در بند «الف» از ماده (۲۳) کنوانسیون ۴ لاهه ۱۹۰۷ صراحتاً استفاده از سم یا سلاح‌های سمی ممنوع شده است.

از طرف دیگر سلاح‌های سمی حائز شرایط بند «۲» نیز می‌شوند، یعنی به‌طور اخص ممنوع شده‌اند از جمله در اعلامیه نهایی کنفرانس ۱۸۷۴ بروکسل استفاده از سم و سلاح‌های سمی به شکل کلی ممنوع شد. همچنین در معاهدات پاریس ۱۹۱۹ و در قرارداد واشنگتن مورخ ۶ فوریه ۱۹۲۲ و در اعلامیه دادگاه جنگی نورنبرگ استفاده از گازهای خفه‌کننده یا سمی ممنوع شده است.

مهمتر از همه این قوانین، پروتکل ۱۹۲۵ ژنو است که بارها با قطعنامه‌های سازمان ملل نیز تأکید دوباره یافت. در مقدمه پروتکل ژنو تأکید شده که «استعمال سلاح‌های شیمیایی و بیولوژیک مورد تنفر افکار عمومی دنیای متمدن بوده و منع به‌کارگیری آن مطابق وجدان و رویه معمول ملل است. به‌موجب این پروتکل

دولت‌های متعهد تقبل می‌کنند که ممنوعیت استعمال سلاح‌های شیمیایی را به رسمیت شناخته و این ممنوعیت را شامل وسایل جنگ بیولوژیک نیز بدانند». نکته مهم دیگر آنکه کاربرد سلاح شیمیایی مطلقاً و تحت هر شرایطی ممنوع است. اصولاً اجرای قواعد بشردوستانه چه برای دولت مدافع و چه برای دولت متجاوز یکسان است و توجیه نقض حقوق بشردوستانه از جمله کاربرد سلاح شیمیایی به دلیل دفاع مشروع نیز پذیرفته نیست و کشورها حتی اگر در مقام دفاع مشروع هم درگیر منازعه مسلحانه شده‌اند حق به‌کارگیری از چنین تسلیحاتی را ندارند. در واقع این مسئله به منزله تأیید و پذیرش همگانی ممنوعیت کاربرد سلاح‌های شیمیایی در جامعه بین‌الملل است. اما باید این نکته مهم را در نظر گرفت که همه این قوانین و مقررات در مورد جنگ بین دو کشور و منع استفاده آنها توسط دولت‌ها علیه دولت و ملت دیگر است و درخصوص استفاده از این سلاح‌ها و همچنین گازهای سمی و شیمیایی توسط حکومت‌ها در داخل کشورهایشان و در استفاده از آنها علیه مردم صدق نمی‌کند.

علائم گازهای مورد استفاده در سرکوب اعتراضات در منطقه

گاز اشک‌آور یا عامل اشک‌آور ترکیبی شیمیایی است که با تحریک اعصاب قرنیه در چشم‌ها باعث ریزش اشک، درد و حتی کوری موقت می‌شود. گاز اشک‌آور غشای مخاط در چشم‌ها، بینی، دهان و ریه‌ها را تحریک کرده و باعث گریه، عطسه، سرفه، دشواری در تنفس و... می‌شود. عوامل اشک‌آور عموماً به‌عنوان عامل ضدّ شورش و

عامل شیمیایی جنگی به کار می‌روند. به‌عنوان مثال استفاده از گاز اشک‌آور و اسپری فلفل برای کنترل شورش‌ها استفاده می‌شود.

گاز اشک‌آور متعارف پودری سفید متشکل از ماده‌ای است که معمولاً به‌عنوان CS شناخته می‌شود. طبق گزارش‌های متعدد از گازهای سمی، مشخص نیست که آیا این مواد شامل یک ماده شیمیایی ترکیبی است یا از مواد بیشتری ساخته شده است. از جمله گازهایی که گزارش شده است در سرکوب اعتراضات بیشتر استفاده شده گازهای CS و CR اند که هرکدام علائم خاصی را در بدن ایجاد می‌کنند.

واکنش مواد شیمیایی گاز CS با رطوبت روی پوست و چشم همراه بوده، باعث احساس سوزش و بسته شدن فوری و غیرقابل کنترل چشم شده و آثار آن معمولاً شامل جریان اشک از چشم‌ها، سرفه‌های شدید، ترشحات غیرمعمول بینی، سوزش در چشم‌ها، پلک‌ها، بینی و گلو، تعرق و سوخت پوست بدن، سرگیجه و تنفس محدود است. در غلظت‌های بسیار زیاد نیز می‌تواند باعث سرفه شدید و استفراغ شود. اگرچه این گاز به‌عنوان یک سلاح غیرکشنده برای کنترل اعتراضات استفاده می‌شود، اما باعث ایجاد آسیب شدید ریوی خواهد شد و به میزان قابل توجهی به قلب و کبد صدمه می‌زند. همچنین گزارش‌های بسیاری از موارد سقط جنین هنگام قرار گرفتن در معرض گاز CS داده شده است.^(۳) به‌علاوه باعث پدید آمدن سیانور در بافت‌های بدن انسان شده و در غلظت‌های مشخص و بر اثر گرما گازهای بسیار سمی از خود ساطع می‌کنند^(۴) و باعث التهاب، آماس پوست، سوختگی پوست و آسیب کبدی می‌شود.^(۵)

گاز CR نیز آثار زیادی روی بدن انسان برجا می‌گذارد که در حدود ۶ تا ۱۰ برابر قوی‌تر از گاز CS است. این گاز باعث خارش شدید پوست، به‌خصوص در اطراف مناطق مرطوب، اسپاسم عضلانی پلک چشم که باعث کوری موقت، سرفه و نفس زدن می‌شود. این ماده همچنین سرطان‌زا و بسیار سمی است و در مقادیر زیاد می‌تواند کشنده باشد. در فضای تهویه ضعیف، استنشاق چند دقیقه از دوز زیاد این گاز توسط فرد ممکن است باعث مرگ از طریق خفگی شود. اثر این گاز طولانی‌مدت و مداوم است و در برخی موارد می‌تواند تا ۶۰ روز روی سطوح باقی بماند، همچنین استفاده از آب ممکن است آثار آن را تشدید کند.^(۱)

وجود عامل عصبی و سمی در گازهای اشک‌آور مورد استفاده در سرکوب اعتراضات منطقه

در بیمارانی که پس از سرکوب اعتراضات به‌خصوص در مصر، بحرین و یمن به بیمارستان‌ها مراجعه کرده‌اند وجود علائم خاصی مشاهده شده است که پس از استنشاق گاز اشک‌آور در آنها به‌وجود آمده بود. از جمله این علائم می‌توان به ضعف و سرگیجه اشاره کرد. برخی معترضینی که در ماه گذشته پس از استنشاق گاز اشک‌آور در اعتراضات به حکومت نظامی در بیمارستان‌های قاهره بستری شدند، به مدت چند روز احساس ضعف و سرگیجه داشتند و عدم تحرک اعضای بدن خود را ناشی از این گازها می‌دانستند. این گازها توسط نیروهای امنیتی در جریان اعتراضات ماه فوریه در سرکوب معترضان به حکومت حسنی مبارک مورد استفاده

قرار گرفتند. گاز مشابهی نیز در ماه فوریه باعث مرگ مشکوک غیرنظامیان در بحرین شده است.

همچنین در یمن، پزشکان گزارش داده‌اند تظاهرکنندگانی که در معرض گاز اشک‌آور بوده‌اند علائمی همچون فلج، بیهوشی، یا تشنج در آنها مشاهده شده است و درمان‌های معمول در آنها اثر نمی‌کند. اما شواهدی یافت شده که نشان می‌دهند گازهای اشک‌آور مورد استفاده در سرکوب معترضان مصری، بحرینی و یمنی در تظاهرات اخیر صرفاً به این گازها محدود نمی‌شود، بلکه عامل‌های عصبی را نیز دارند. یکی از پزشکان در بیمارستان علم و تکنولوژی در صنعا گفته است: «طی ماه مارس در بیماران، نشانه‌های عصبی مشاهده شده است و نه نشانه‌های تنفسی و به احتمال ۹۰ درصد گاز مورد استفاده علیه معترضان گاز اعصاب است و نه اشک‌آور».^(۷)

دکتر رامز مصطفی، متخصص مغز و اعصاب در دانشگاه عین شمس قاهره نیز، به بسیاری از این علائم که هنگام ملاقات بیماران در بیمارستان‌های اطراف میدان التحرير طی ماه نوامبر مشاهده کرده اشاره می‌کند و می‌گوید: «من و همکارانم مواردی را دیدیم که گاز اشک‌آور باعث تشنج و حرکات غیرارادی در مردم شده بود. این درحالی است که حتی در غلظت‌های بالا، گاز اشک‌آور به‌طور عادی سیستم عصبی را تحت تأثیر قرار نمی‌دهد. درحالی که گزارش شده برخی مردم در اثر حمله و تشنج مرده‌اند».^(۸)

با وجود اینکه گاز اشک‌آور اغلب در فضاهای محدود علیه تظاهرکنندگان

استفاده شده و با قرار گرفتن فرد در معرض غلظت‌های بیشتر از گاز اشک‌آور می‌تواند «غیرقابل تحمل» بوده و مشکلات جدی به همراه داشته باشد، اما استدلال می‌شود که این گاز در طول زمان اثر خود را از دست می‌دهد و حتی مقامات وزارت بهداشت مصر اعلام کرده‌اند که قوطی‌های گاز اشک‌آور را آزمایش کرده‌اند و دریافته‌اند که فاقد مواد سمی کشنده است، اما تجزیه و تحلیل‌های مستقل گفته‌اند که گازهای اشک‌آور استفاده شده در قاهره حاوی مخلوطی از ۲/۵ درصد برم سیانید^۱ و آرسنیک است.^(۹)

۱. استفاده از گازهای سمی در مصر

در مصر، گاز CS علت مرگ چند معترض در نزدیکی میدان التحریر در تظاهرات نوامبر ۲۰۱۱ گزارش شد این گاز که به‌طور گسترده توسط پلیس و نیروهای نظامی مصری مورد استفاده قرار می‌گرفت^(۱۰) گفته می‌شود که از ایالات متحده وارد مصر شده است.

در تحولات اخیر مصر و در اعتراضات علیه دولت نظامی نیز، نیروهای امنیتی این کشور از گاز CR که نسبت به گاز CS ناتوان‌کننده‌تر است استفاده کرده‌اند که باعث مشکلات تنفسی و ضعف بینایی تظاهرکنندگان شده است. محمد البرادعی نیز تأیید کرده است که «گاز اشک‌آور با عامل‌های عصبی» است که در میدان التحریر

---

1. Bromine Cyanide

ترکیباتی از این ماده با نام CNBr، کریستال‌های سفیدی است که در هنگام ذوب شدن و تبخیر، دارای بخارات سمی است که بر مراکز عصبی بدن تأثیر می‌گذارد.

استفاده می‌شود.^(۱۱) معترضین در نتیجه استنشاق این گازها دچار خفگی شده‌اند، درحالی که گزارش‌های بین‌المللی ارائه شده درباره این گاز تأکید می‌کنند، آلوده به مواد سرطان‌زاست، زیرا این گاز سریع‌الانتشار است و آثار بر جای مانده از آن به راحتی از بین نمی‌رود.

۲. استفاده از گازهای سمی در بحرین

در تحولات اخیر بحرین نیروهای امنیتی اقدام به شلیک گازهای اشک‌آور در مناطق مسکونی و خانه‌ها می‌کردند و علاوه بر موارد بیشماري مجروحیت بر اثر استفاده از سلاح‌های تحریم شده بین‌المللی ساچمه‌ای در مناطق مختلف بحرین، مواردی که به دلیل استنشاق گازهای سمی به بیمارستان منتقل شده‌اند نیز گزارش شدند. این درحالی است که استفاده مفرط از گازهای سمی به ویژه در مناطق مسکونی پرجمعیت عامل مستقیم آسیب دیدن بسیاری از شهروندان - برخلاف موازین حاکم بر جامعه بین‌المللی و سازمان‌های مدافع حقوق بشر - است.

نقض حقوق کودکان در بحرین به حدی است که علاوه بر اینکه به طور مستقیم با ماشین زیر گرفته شده یا به سر و سینه آنها گلوله شلیک شده است یا حتی بازداشت شده و در معرض انواع مختلف شکنجه و تجاوزهای جنسی، ضرب و شتم با چوب و نیز خاموش کردن سیگار روی بدنشان قرار گرفتند، برخی از آنها هم به دلیل استنشاق گازهای سمی به شهادت رسیده‌اند.

یکی از اعضای شورای مرکزی جمعیت وفاق ملی اسلامی بحرین، از وجود

اسناد و شواهدی در مورد استفاده رژیم آل خلیفه از گازهای سمی اهدایی آمریکا برای سرکوب تظاهرات مسالمت‌آمیز مردم بحرین خبر داده است.

شواهد حاکی از آنند که گاز CS به‌طور گسترده توسط پلیس بحرین از زمان شروع قیام ۲۰۱۱ استفاده می‌شود. کمیسیون مستقل تحقیق در بحرین به این نتیجه رسیده است که پلیس این کشور به مقدار نامتناسب از گاز CS برای متفرق کردن تظاهرات استفاده کرده و در شرایطی، پلیس این گاز را به شیوه‌ای «غیرضروری و بی‌رویه» به خانه‌های شخصی شلیک می‌کند. در یک حادثه خاص که توسط محققان کمیسیون تحقیق بیان شده، پلیس حداقل چهار بار گاز اشک‌آور (هرکدام شامل ۶ پرتابه) از فاصله‌ای کوتاه به آشپزخانه و اتاق نشیمن یک خانه پرتاب کرده است.^(۱۲)

به گفته فعالان گروه‌های مخالف دولت و خانواده‌های متوفی، بسیاری نیز بر اثر استنشاق گاز CS - در فاصله ۲۵ مارس ۲۰۱۱ و ۱۲ دسامبر ۲۰۱۱ - فوت کرده‌اند.^(۱۳) همچنین مرکز حقوق بشر بحرین در گزارشی تکان‌دهنده درباره جنایات آل خلیفه به موارد متعدد سقط جنین در اثر استنشاق گازهای سمی توسط زنان باردار بحرینی و همچنین مرگ نوزادان اشاره کرده است. علاوه بر این، اصابت گلوله پلاستیکی موجب ناقص‌الخلقه شدن می‌شود و فشارهای روانی و ترس ناشی از گازهای سمی، بمب‌های صوتی و حمله به منازل در سقط جنین زنان باردار بحرینی مؤثر است.^(۱۴)

پس از وقایع ۱۴ فوریه نیروهای امنیتی رژیم با انواع گازهای اشک‌آور، بمب‌های صوتی و دیگر گازهای سمی به سرکوب وحشیانه مردم پرداختند و همه ساکنان مناطق را به‌طور دسته‌جمعی مجازات کردند. کمیته مستقل حقیقت‌یاب بحرین در

گزارش خود به ۱۱۴ مورد استنشاق گاز اشک‌آور در مجتمع پزشکی «السلمانیه» در روزهای اول اعتراضات - ۱۴ تا ۱۹ فوریه ۲۰۱۱ - اشاره کرده است.^(۱۵) لازم به ذکر است بسیاری از مجروحانی که بر اثر استنشاق گازهای سمی آسیب دیده‌اند، از بیم ربوده شدن توسط نیروهای امنیتی و نظامی آل خلیفه از مراجعه به بیمارستان‌ها و مراکز درمانی خودداری می‌کنند و در خانه تحت درمان و مداوا قرار می‌گیرند.

تراکم شدید گازهای سمی و اشک‌آور در مناطق مسکونی مستقیماً زندگی و سلامت شهروندان را به خطر می‌اندازد^(۱۶) و یکی از راه‌های کشتن تدریجی مردم است که بالطبع مسئولیت مستقیم آن متوجه رژیم آل خلیفه می‌شود که برخلاف موازین حاکم بر جامعه بین‌المللی و سازمان‌های مدافع حقوق بشر رفتار کرده است.

۳. استفاده از گازهای سمی در یمن

رژیم یمن نیز از این گازها در سرکوب فرهیختگان و دانشجویان که در دانشگاه‌ها و میدان‌ها به صورت مسالمت‌آمیز تحصن کرده و خواستار تغییر رژیم‌اند، استفاده می‌کند. نشانه‌های مشاهده شده در اثر استنشاق این گازها، چه در قاهره و چه در صنعا، به‌طور قابل ملاحظه‌ای مشابهت دارند که شامل احساس سوزش شدید در پوست و ریه‌ها، حالت تهوع، فلج، تشنج و در برخی موارد مرگ می‌شود.

رئیس انجمن پزشکان در تعز با تأکید بر اینکه از گازهای سمی علیه معترضان استفاده می‌شود، از بروز عوارض این گازها در اعضای کادر درمانی یک بیمارستان

سیار خبر داد. درحالی که کادر درمانی بیمارستان نیز گازهای سمی را استنشاق می‌کنند و عوارض استنشاق این گاز در آنها بروز کرده است معلوم نیست این گازها از کجا می‌آیند. در اطراف بیمارستان، هیچ منطقه‌ای وجود ندارد که در آنجا درگیری روی داده باشد، به همین سبب احتمال می‌دهیم هلیکوپترهایی که در آسمان منطقه پرواز می‌کنند عامل انتشار این گازها باشند.^(۱۷)

۴. استفاده از گازهای سمی در فلسطین

شکل پایدارتری از گاز اشک‌آور توسط نیروهای اسرائیلی برای سرکوب تظاهرات در سرزمین‌های اشغالی فلسطین استفاده می‌شود که پیش‌تر توسط ارتش آمریکا در برابر رزمندگان دشمن مورد استفاده قرار می‌گرفت و به علت خواص سرطان‌زا از مصارف غیرنظامی کنار گذاشته شد.

نیروهای پلیس رژیم صهیونیستی نیز از اسپری گاز CS به‌طور گسترده برای سرکوب تظاهرات در داخل سرزمین‌های اشغالی استفاده می‌کنند.^(۱۸) برای مثال علت مرگ یک جوان در تاریخ ۳۱ دسامبر ۲۰۱۰، گاز CS گزارش شد.^(۱۹)

۵. شرکت‌های آمریکایی و غربی تولیدکننده مواد محرک شیمیایی

لازم به‌ذکر است که بسیاری از قوطی‌های گاز اشک‌آور یافت شده در نزدیکی میدان التحریر قاهره پس از تظاهرات اخیر، مهر ساخت «سیستم‌های ترکیبی تاکتیکی»^۱

که یک شرکت آمریکایی تولیدکننده مواد محرک شیمیایی و مهمات دودزا برای نیروهای نظامی و پلیس در سراسر جهان ساخته است. همچنین محفظه CTS ساخته شده توسط شرکت آزمایشگاه‌های فدرال در ایالات متحده و تولیدکننده سلاح‌های دفاعی بریتانیا است.^(۲۰)

کلانتر آذر از «سازمان مصری حقوق بشر»^۱ می‌گوید: «ما فکر می‌کنیم محفظه CTS باعث علائم عجیب و غریب که در مصر منتشر شده، است. اما برخی از محفظه‌ها به هیچ وجه نشانه‌گذاری ندارند».^(۲۱)

اما این نکته قابل توجه است که بسیاری از محفظه‌های مورد استفاده در بحرین حاوی نشانه‌هایی از شرکت فناوری‌های بی‌حس‌کننده آمریکایی‌اند. همچنین آزمایشگاه‌های فدرال آمریکا، CTS، Chemring و شرکت امنیتی فرانسوی SAE Alsetex از تأمین‌کنندگان گاز اشک‌آور برای کشورهای عربی حوزه خلیج فارس در سال‌های اخیر بوده‌اند. CTS از تأمین‌کنندگان عمده وسایل ضدشورش برای دولت یمن است.

۶. استفاده از گازهای اشک‌آور منقضی شده

یکی دیگر از اتهام‌هایی که معمولاً مطرح می‌شود این است که نیروهای امنیتی از گازهای اشک‌آور منقضی شده استفاده کرده‌اند. گاز CS دارای عمر مفید سه تا پنج سال است، اما فعالان در بحرین و مصر عکس‌هایی به چاپ رسانده‌اند که در آنها تاریخ تولید قوطی‌ها به بیش از ده سال برمی‌گردد. آنها استدلال می‌کنند که در طول

1. Egyptian Organization for Human Rights (EOHR)

زمان، اجزای شیمیایی در CS شکسته شده و محصولات جانبی خطرناکی از آنها به وجود می‌آید.

یکی از نگرانی‌ها مربوط به محتوی قوطی‌های منقضی شده است که وقتی حرارت داده می‌شوند، پودر اسیدی به گاز هیدروژن سیانید بسیار سمی (همان گازی که با اثری کشنده در آلمان نازی استفاده می‌شد) تنزل پیدا می‌کند. به گفته منابع پزشکی، علائم مسمومیت سیانید شامل ضعف، تهوع و اشکال در تنفس است. غلظت‌های بالاتر آن می‌تواند منجر به از دست دادن هوشیاری به دنبال آن تشنج، کشش عضلانی و آپنه (خفگی) شود. این درحالی است که کمتر از یک گرم از سیانید برای انسان کشنده است.^(۲۲)

جمع‌بندی

در تحولات اخیر منطقه شاهد کاربرد سلاح‌های ممنوعه در برخورد با تظاهرکنندگان بوده‌ایم. نیروهای امنیتی مصر، یمن و بحرین از سلاح‌هایی استفاده کرده‌اند که طبق مقررات بین‌المللی ممنوع است. تصاویر متعددی از مردمی که توسط این سلاح‌ها هدف قرار گرفته‌اند منتشر شده است. همچنین شواهدی به دست آمده که نشان می‌دهند بسیاری از این سلاح‌ها به‌خصوص گازهای اشک‌آور مورد استفاده توسط این نیروها حاوی عوامل عصبی و سمی‌اند و آثار مخربی بر معترضین می‌گذارند. این درحالی است که براساس تمامی اسناد حقوق بشردوستانه و قوانین و مقررات مرتبط با درگیری‌های مسلحانه از جمله پروتکل یک الحاقی کنوانسیون‌های ژنو ۱۹۷۷ تأکید

شده است به‌کار بردن سلاح‌ها، پرتاب‌شونده‌ها و مواد و شیوه‌های جنگی از نوعی که منجر به صدمات بیش از حد و رنج آور غیرضروری شود ممنوع است.

از طرف دیگر شاهد سکوت آمریکا و اتحادیه اروپا در قبال جنایات رژیم‌های دیکتاتوری منطقه‌ایم. آمریکا به بهانه مبارزه با تروریسم در جهان، با حمایت نامحدود از این رژیم‌ها به سرکوب مردم بی‌پناه در بحرین و دیگر کشورها می‌پردازد. حمایت از این حکومت‌ها توسط غرب ثابت می‌کند که آنها حامی تروریسم حکومتی سازمان‌یافته علیه ملت‌هایی‌اند که به دنبال حقوق خود و آزادی می‌گردند. رسانه‌های غربی نیز به‌طور سازمان‌یافته آنچه را که در کشورهای منطقه رخ می‌دهد، سرپوش می‌گذارند.

در واقع سکوت مدعیان حقوق بشر در برابر جنایات منطقه پیش‌تر نیز در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران مشاهده شده بود. دخالت‌های آشکار و خصمانه ایالات متحده نسبت به ایران و حمایت بی‌قیدوشرط از صدام و رژیم بعث و حتی فروش تسلیحات شیمیایی، میکروبی و عصبی به وی از آن جمله است. اکنون نیز کشورهای غربی با سکوت در برابر رژیم‌های دیکتاتوری منطقه در برابر استفاده از گازهای سمی در سرکوب اعتراضات در این کشورها و حتی حمایت از آنها گام‌هایی در جهت کشتار مردم بی‌گناه و نقض قوانین و معاهدات بین‌المللی که استفاده از سلاح‌های شیمیایی، میکروبی و عصبی را ممنوع می‌کنند، برمی‌دارند.

در این راستا شایسته است با جمع‌آوری قرائن، دلایل و شواهد موجود، موارد نقض حقوق بشر، سرکوب و تجاوزگری علیه مردم بی‌گناه منطقه را اثبات کرده و نشان دهیم که آمریکا گازهای سمی در اختیار رژیم‌های منطقه قرار می‌دهد و آنها نیز

از این گازها علیه مردم و معترضان استفاده می‌کنند.

در این رابطه اقداماتی از قبیل تسلیم شکایت قربانیان این فجایع به دیوان بین‌المللی کیفری در لاهه، درخواست از سازمان‌های مدافع حقوق بشر برای تحقیق درباره جنایت‌های رژیم‌های منطقه، انعکاس این جنایات در مجامع بین‌المللی و به‌خصوص محافل حقوق بشری مانند شورای حقوق بشر سازمان ملل و همچنین در رسانه‌های بین‌المللی، صدور بیانیه‌هایی از سوی جمعیت‌های انسان‌دوستانه در محکومیت به شهادت رسیدن کودکان، زنان و مردان از طریق استنشاق گازهای سمی، فعالیت برای خطاب قرار دادن مؤسسات آمریکایی و برخی از اعضای کنگره آمریکا برای توقف صادرات و تحویل اسلحه به دولت‌های منطقه، درخواست تشکیل کمیته تحقیق بی‌طرف برای علت‌یابی مرگ برخی شهروندان بحرینی و مصری که در اثر استنشاق گازهای سمی شلیک شده توسط نیروهای امنیتی این کشورها دچار خفگی شده یا آثار مخرب این گازها را تحمل می‌کنند. مانند «عبدالعلی احمد المولی» شهروند ۵۸ ساله بحرینی که پس از مراجعه به بیمارستان بر اثر خفگی به شهادت رسید، می‌توان انجام داد.

در این راستا مجلس شورای اسلامی به‌عنوان نماد قانونگذاری و نماینده مردم ایران، لازم است در افشای مواردی از قبیل کاربرد سلاح‌های سمی در سرکوب معترضان و به تصویر کشیدن مردمی که بر اثر استنشاق گازهای سمی در این قیام‌های مردمی کشته شده یا آسیب دیده‌اند و همچنین افشای حمایت‌های کشورهای غربی از این رژیم‌ها و در اختیار گذاشتن این مواد به آنها که ناقض حقوق بشر و بشردوستانه است، اقدام کنند.

همچنین شایسته است ابتکار عمل را در تصویب قوانین و پروتکل‌ها در کنوانسیون‌های بین‌المللی به‌دست گرفته تا از این طریق بتوان گامی در جهت تحقق ممنوعیت استفاده از گازهای سمی و عصبی و استفاده از آنها در داخل کشورها و علیه مردم برداشت.

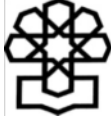
پی‌نوشت‌ها

1. Deadly Gas Enters the Arab Spring, By Cam McGrath, inter press service, <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=106248>
۲. رابرت بلدسو وبوسچک، فرهنگ حقوق بین‌الملل، ترجمه دکتر بهمن آقایی، گنج دانش، ۱۳۷۵، ص ۵۸۰.
3. Hu, Howard *et al.* (1989). "The Use of Chemical Weapons: Conducting an Investigation Using Survey Epidemiology". *Journal of the American Medical Association* 262 (5): 640–3. <http://jama.ama-assn.org/content/262/5/640.abstract>
4. Williams, Kenneth E. "Detailed Facts About Tear Agent O-Chlorobenzylidene Malonitrile (CS)." *U.S. Army Center for Health Promotion and Preventive Medicine*, 3 September 2007.
5. "Safety data for methyl isobutyl ketone." *Material Safety Data Sheet hosted by The Physical and Theoretical Chemistry Laboratory Oxford University*. Last Updated on June 16, 2005.
6. Higginbo R, Suschitzky H (1962). "Synthesis of Heterocyclic Compounds. 2. Cyclisation of O-Nitrophenyl Oxygen Ethers". *J. Chem. Soc.*: 2367–2370. doi:10.1039/jr9620002367
7. Deadly Gas Enters the Arab Spring, By Cam McGrath, inter press service, <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=106248>
8. **Ibid.**
9. **Ibid.**
10. Banned neuro-toxic nerve gas 'poisons' Tahrir, 25 November, 2011,

<http://rt.com/news/nerve-gas-egypt-protest-199/>

11. "Beskylder egyptiske styrker for massakre" (in Norwegian). NRK.no. <http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.7887074>. 22 November, 2011.
12. Report of the Bahrain Independent Commission of Inquiry (Report). Bahrain Independent Commission of Inquiry, 23 November 2011. <http://files.bici.org/bh/BICIREportEN.pdf>, pp. 260 -277
13. Goodman, J. David (02 August 2011). "A 14-Year-Old Boy Is Killed in Bahrain as Security Forces Break Up a Protest". The New York Times. <http://www.nytimes.com/2011/09/01/world/middleeast/01bahrain.html>.
- "Bahrain man dies after inhaling tear gas". Associated Press. 15 September 2011. <http://news.yahoo.com/bahrain-man-dies-inhaling-tear-gas-094845005.html>.
14. "Woman's death sparks new tension in Bahrain". Deutsche Presse-Agentur. 16 July, 2011, <http://www.monstersandcritics.com/news/middleeast/news/article-1651569.php/Woman-s-death-sparks-new-tension-in-Bahrain>
15. "Bahrain police 'suppress protest'". Al Jazeera. 03 June 2011. <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/06/201163135520207409.html>.
16. "Bahrain probes abuse after tear gas kills man". Reuters. 31 August 2011. <http://www.trust.org/alertnet/news/bahrain-probes-abuse-after-tear-gas-kills-man>.
17. From Yemen Post: Acid, Nerves Gas, Shelling and Death: Yemen's Four Daily Enemies, 27 October 2011, <http://www.alarabiya.net/articles/2011/10/27/173951.html>.
18. "Four Palestinians faint after inhaling CS gas". 8 August, 2009. <http://www.israel-palestineneews.org/2009/08/four-palestinians-faint-after-inhaling.html>.
- "Dozens hit by CS gas during anti-wall demonstrations". August 22, 2009. http://www.maannews.net/eng/View_Details.aspx?ID=220682
19. "Bil'in protester dies after exposure to tear gas shot by IDF". Haaretz. 31 December, 2010. <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/bil-in-protester-dies-after-exposure-to-tear-gas-shot-by-idf-1.334627>
20. Deadly Gas Enters the Arab Spring, By Cam McGrath, inter press service, <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=106248>
21. **Ibid.**
22. **Ibid.**

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۲۱۸۴

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: نقض حقوق بشر از طریق استفاده از گازهای سمی و عصبی در سرکوب اعتراضات منطقه

نام دفتر: مطالعات سیاسی (گروه سیاست خارجی)

تهیه و تدوین: سمانه احمدخان‌بیگی

ناظر علمی: محمد جمشیدی

متقاضی: معاونت پژوهشی

ویراستار ادبی: قاسم میرخانی

واژه‌های کلیدی: —

تاریخ انتشار: ۱۳۹۰/۱۰/۲۶